

حفظ تدبری آیات کلیدی قرآن مجید

یک سوره
یک سؤال
یک مقصد

دفتر دوم

حسین مختاری | آمنه بگماز | مرضیه شیخ

ترجمه و تفسیر قرآن کریم

حفظ تدبیری آیات کلیدی سوره‌های قرآن مجید

یک سوره، یک سؤال، یک مقصد

دفتر دوم

نویسندگان: حسین مختاری، آمنه بگماز، مرضیه شیخ
 قرآن و اهل بیت نبوت علیهم السلام
 گرافیک: طراحی جلد: محمدرضا اخوت
 چاپ: اول، ۱۳۹۸
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۸۴۰-۱
 شابک جلد دوم: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۸۵۰-۱

مراکز پخش و فروش: تهران، بلوار کشاورز، خیابان ۱۶ آذر، بلاک ۲۵، طبقه دوم
 تلفن: ۰۲۱-۸۸۳۶۰۵۷۰

سرشناسه: مختاری، حسین، ۱۳۶۸ - عنوان و نام پدیدآور: یک سوره، یک سؤال، یک مقصد / حسین مختاری، آمنه بگماز، مرضیه شیخ. مشخصات نشر: تهران: نشر قرآن و اهل بیت نبوت (ع)، ۱۳۹۸. مشخصات ظاهری: ۳ ج. فروست: حفظ تدبیری آیات کلیدی سوره‌های قرآن مجید. شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۸۴۰-۱؛ دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۸۵۰-۱؛ ج ۱. ۸۳-۷: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۸۵۰-۱؛ ج ۲؛ ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۸۴۰-۲؛ ج ۳. وضعیت فهرست نویسی: فیپا یادداشت: ج ۲-۳ (چاپ اول: ۱۳۹۸) (فیپا). موضوع: قرآن -- حفظ موضوع: Quran -- Memorizing موضوع: قرآن -- سوره‌ها و آیه‌ها. خواص موضوع: Quran -- Suras and ayats, Use of موضوع: قرآن -- بررسی و شناخت موضوع: Quran -- Surveys شناسه افزوده: بگماز، آمنه، ۱۳۶۶ - شناسه افزوده: شیخ، مرضیه، ۱۳۶۲ - رده بندی کنگره: BPA/۸/۸ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۱ شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۰۴۷۵۴

www.QuranAhlebait.com

فهرست

	۸	مقدمه
	۱۶	فاتحه
سوره مبارکه محمد	۲۶	مقصد چهل و هفتم
سوره مبارکه فتح	۳۰	مقصد چهل و هشتم
سوره مبارکه حجرات	۳۴	مقصد چهل و نهم
سوره مبارکه ق	۴۰	مقصد پنجاهم
سوره مبارکه ذاریات	۴۶	مقصد پنجاه و یکم
سوره مبارکه طور	۵۲	مقصد پنجاه و دوم
سوره مبارکه نجم	۵۸	مقصد پنجاه و سوم
سوره مبارکه قمر	۶۴	مقصد پنجاه و چهارم
سوره مبارکه الرحمن	۷۰	مقصد پنجاه و پنجم
سوره مبارکه واقعه	۷۶	مقصد پنجاه و ششم
سوره مبارکه حدید	۸۲	مقصد پنجاه و هفتم
سوره مبارکه مجادله	۸۸	مقصد پنجاه و هشتم
سوره مبارکه حشر	۹۴	مقصد پنجاه و نهم
سوره مبارکه ممتحنه	۱۰۰	مقصد شصتم
سوره مبارکه صف	۱۰۶	مقصد شصت و یکم
سوره مبارکه جمعه	۱۱۲	مقصد شصت و دوم
سوره مبارکه منافقون	۱۱۸	مقصد شصت و سوم

سوره مبارکه تغابن	۱۲۴	مقصد شصت و چهارم
سوره مبارکه طلاق	۱۳۰	مقصد شصت و پنجم
سوره مبارکه تحریم	۱۳۶	مقصد شصت و ششم
سوره مبارکه ملک	۱۴۲	مقصد شصت و هفتم
سوره مبارکه قلم	۱۴۸	مقصد شصت و هشتم
سوره مبارکه حاقه	۱۵۴	مقصد شصت و نهم
سوره مبارکه معارج	۱۶۰	مقصد هفتادم
سوره مبارکه نوح	۱۶۶	مقصد هفتاد و یکم
سوره مبارکه جن	۱۷۲	مقصد هفتاد و دوم
سوره مبارکه مزمل	۱۷۸	مقصد هفتاد و سوم
سوره مبارکه مدثر	۱۸۴	مقصد هفتاد و چهارم
سوره مبارکه قیامت	۱۹۰	مقصد هفتاد و پنجم
سوره مبارکه انسان	۱۹۶	مقصد هفتاد و ششم
سوره مبارکه مرسلات	۲۰۲	مقصد هفتاد و هفتم
	۲۱۰	خاتمه
	۲۱۲	موقف اول
	۲۱۸	موقف دوم
	۲۲۴	موقف سوم
	۲۳۰	موقف چهارم
	۲۳۶	موقف پنجم
	۲۴۲	موقف ششم
	۲۴۸	منابع

ستایش مخصوص خداوندی است که کتاب را در اختیار انسان قرار داد و در آن مقصد انسان را به او نشان می‌دهد تا وی خود را برای رسیدن به مقصد حقیقی‌اش نیازمند ببیند، آن را قصد کند و به سوی آن رهسپار شود...

حمد شایسته‌ی خدایی است که در قرآن، چگونگی رسیدن به این مقصد و غلبه بر موانع آن را به انسان نشان داد تا بتواند به سلامت از رهگذر دنیا عبور نماید و زندگی سعادت‌مندانه‌ای را در سرای باقی برای خود رقم بزند...

سپاس خدای را به خاطر نزول تک تک سوره‌های کتابش... سوره‌هایی که هریک از جهتی مقصد حقیقی انسان و مسیر دستیابی به آن را مشخص می‌کنند، نیازی حقیقی را در انسان شکوفا نموده و هریک به وجهی واسطه اتصال انسان با جایگاه حقیقی‌اش می‌گردند...

به برکت حفظ قرآن امکان علم تفصیلی و عمل به آیات و سوره‌های قرآن ممکن می‌شود؛ چون با حفظ قرآن، حقایق در معرض توجه انسان قرار می‌گیرد و از علم به عرصه عمل انسان درمی‌آید. بدین ترتیب حفظ قرآن یکی از بزرگترین نعماتی است که خداوند به

امت پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله داده و احاد امت امکان یادگیری آیات و سوره‌های قرآن و حفظ آن را یافته‌اند.

قدردانی از این نعمت مستلزم آن است که تلاش کنیم همه احاد جامعه اسلامی امکان حفظ قرآن را یافته و قابلیت جامعه در این حوزه توسعه یابد. برای تحقق این مهم لازم است از ظرفیت سایر حوزه‌های مرتبط در امر حفظ بهره ببریم. یکی از مهم‌ترین حوزه‌ها، «تدبر در قرآن» است.

تدبر در قرآن به معنای اینست که انسان عاقبت و غایت کلام وحی را متناسب با ظرفیت و نیاز خود متوجه شده و در راستای آن عاقبت قرار گیرد. مهم است که انسان بداند خداوند از او چه خواسته است. لذا در این بررسی لازم است عاقبتی را که خداوند برای بنده در نظر گرفته متوجه شود. حال ممکن است این عاقبت، مضمون و غرض کل سوره یا آیه‌ای خاص و یا یک کلمه باشد. تحقق این عاقبت مستلزم قصد آن از سوی انسان و برنامه‌ریزی برای عمل و اصلاح است و این موارد در مساحت تدبر تعریف می‌شود. در نگاهی ابتدایی می‌توان بهره‌مندی از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های تدبر در مقوله حفظ قرآن را در سه سطح بررسی نمود:

۱. بهره‌مندی از نگاه تدبری به آیات و سوره‌ها در حفظ: در اثر نگاه تدبری به سوره‌های قرآن، فرد در راستای فهم و تحقق عاقبت یا غایتی قرار می‌گیرد که خداوند از نزول هر سوره برای مخاطبین اراده کرده است. عاقبت یا غایتی که لازم است با توجه به نیازهای مخاطب، مقصد حرکت او قرار گرفته تا در نهایت به هدایت وی و رسیدن به مقصد حقیقی‌اش منجر شود.

بدین ترتیب باید فرد برای حفظ قرآن، فهمی از حقایق سوره و غرض آنها داشته باشد تا در میدان عمل و موقعیت‌های زندگی، متناسب با نیازها و شرایط افراد و جامعه، خود را مسئول حفظ و صیانت از حقایق و مقاصد سوره‌ها بداند. این احساس مسئولیت و عمل، در راستای غرض هدایتی سوره‌ها بوده و در نهایت باعث می‌شود حافظ بتواند در مسئولیت‌های اجتماعی خود ایفای نقش نماید.

۲. بهره‌مندی از روش‌های تدبر در قرآن در فرایند حفظ و تثبیت: در این سطح، از

روش‌های تدبیر در قرآن در فرایند حفظ و تثبیت استفاده می‌شود. در واقع کسی که به دنبال حفظ و تثبیت آیات و سوره‌هاست، می‌خواهد در اثر کثرت توجه به آنها، آیات و سوره‌ها در حافظه‌اش ثبت شود. روش‌های تدبیر هم توان مخاطب را برای توقف در آیات و سوره‌ها و تداوم توجه به آنها تقویت می‌کنند.

بدین ترتیب می‌توان با استفاده از برخی روش‌های تدبیر، به شیوه‌هایی در امر حفظ قرآن دست یافت و با استفاده از برخی دیگر از آنها، روش‌هایی برای تثبیت آیات و سور تدوین نمود. این امر موجب تنوع روش‌های حفظ و تثبیت شده و زمینه‌ساز ورود طیف گسترده‌تری از افراد به حوزه حفظ، تقویت حفاظ فعلی و ارتقای قابلیت حفظ در جامعه می‌شود. دلیل این امر آن است که با تنوع روش‌های حفظ، امکان تیسیر آن برای انواع مختلف مخاطبین محقق می‌شود.

۳. بهره‌مندی از مفهوم تدبیر در فهم بهتر مبانی حفظ قرآن: تدبیر به معنای عاقبت‌نگری در یک امر بوده و وقتی عاقبت‌نگرانه به موضوع حفظ می‌پردازیم، لازم است به چرایی و ضرورت حفظ قرآن پاسخ دهیم. از این منظر حفظ قرآن مسیری است که امکان مراجعه به قرآن در موقعیت‌های زندگی را ممکن می‌سازد. در واقع یکی از نیازهای فطری هر انسانی عبارتست از رجوع به قرآن در موقعیت‌های زندگی برای تبعیت و پیروی از آن.^۱ در این راستا حفظ قرآن، از طریق استمرار توجه و ذکر نسبت به آیات و سوره‌های فراگرفته شده، فرد را در راستای پاسخگویی به این نیاز کمک می‌کند. همچنین اتخاذ این رویکرد حقیقی در حفظ قرآن که برگرفته از متن قرآن است، سبب ارتقای قابلیت حفظ در جامعه می‌شود.

به‌کارگیری ظرفیت‌های تدبیر در مقوله حفظ قرآن، نیازمند طراحی مجموعه‌هایی است که از یک سو رویکردی تدبیری به مبانی حفظ داشته باشد، از سوی دیگر روش‌های تدبیر در

فرایند حفظ بهره‌مند شده و در نهایت مخاطب را با غرض و مقصد هدایتی آیات و سوره‌ها آشنا کند. یکی از این مجموعه‌ها که تا به حال طراحی شده^۱، مجموعه «حفظ آیات کلیدی قرآن مجید» است.

بنابراین مجموعه کتاب‌های «حفظ تدبری آیات کلیدی» تلاشی است در جهت به کارگیری سطوح مختلف قابلیت‌های تدبر در حوزه حفظ؛ بدین ترتیب که:

- در این مجموعه به غرض هدایتی آیات کلیدی توجه شده و توجه به غرض‌ها، سبب توجه به نیازی حقیقی و فطری در انسان می‌شود؛ چون هریک از غرض‌های هدایتی، مقصدی است که انسان نیاز دارد به آن برسد. بنابراین قرائت و حفظ آیات در جهت دریافت و تحقق غرض هدایتی، مسیری در راستای توجه و پاسخگویی به نیازی فطری در انسان است.
- غرض هدایتی آیات کلیدی در راستای غرض هدایتی سوره‌ای بررسی می‌شود که آن آیه را در بر دارد. به تعبیر دیگر، به آیات کلیدی در متن سوره‌ها و ذیل آنها توجه می‌شود. برای رسیدن به غرض هدایتی سوره‌ها نیز از روش‌های تدبیر استفاده می‌شود. در بین روش‌های تدبر در قرآن^۲، «روش‌های تدبر سوره‌ای»^۳ مبنای توقف در سوره‌ها قرار گرفته، چراکه در تدبر سوره‌ای، از طریق تشخیص آیه کلیدی و قرائت سوره از منظر آن آیه، به غرض هدایتی سوره نزدیک می‌شویم و در این مجموعه هم بر حفظ آیات کلیدی هر سوره تاکید می‌شود.
- بعد از روشن شدن غرض هدایتی آیه و سوره، خود را نیازمند به تحقق هریک از غرض‌ها می‌یابیم. برای یافتن پاسخ به این نیاز یا چگونگی تحقق مقصد و غرض هدایتی، می‌توان بار دیگر سوره را خواند، تا پاسخ را فهمید و به آن عمل کرد. بدین ترتیب آنچه به عنوان خروجی حفظ اهمیت می‌یابد، محافظت بر این راهکارها و

۱. یکی دیگر از این مجموعه‌ها، مجموعه «حفظ تدبری سوره‌های قرآن کریم» است که توسط نشر قرآن و اهل بیت نبوت علیه السلام منتشر شده است.

۲. مجموعه روش‌های تدبر در قرآن در منظومه‌ای تحت عنوان «قرآن و امام» توسط همین انتشارات منتشر شده است.

۳. روش‌های تدبر سوره‌ای، جلد چهارم مجموعه روش‌های تدبر در قرآن بوده و توسط همین انتشارات منتشر شده است.

مراقبت از اعمالی است که حرکت انسان را در مسیر هدایت جهت می دهد. در واقع حفظ قرآن حلقه ای است که علم به مقصد و غرض هدایتی را به عمل انسان در راستای تحقق آن غرض متصل می کند.

با استفاده از روش های تدبر سوره ای می توان از زاویه های موضوعات مختلفی سوره های قرآن را دسته بندی نمود. مثلاً از زاویه موضوع اصلی خود آن سوره، از زاویه جریان شناسی و مردم شناسی، از زاویه انسان شناسی و وضعیت مطلوب و نامطلوبش، از زاویه انسان باورها و عملکردهایش، از زاویه مراتب حقایق سوره و ...^۱ در هر یک از این زاویه ها و انواع دسته بندی، آیه یا آیاتی به عنوان آیه کلیدی می تواند محور قرائت سوره قرار گیرد.

در کتاب «یک سوره، یک سؤال، یک مقصد» به آیات کلیدی از منظر موضوع اصلی سوره توجه شده است؛ در واقع در این مجموعه آیاتی در نظر گرفته شده اند که بیانگر موضوع اصلی سوره هستند و به همین دلیل سایر آیات سوره با آنها مرتبط بوده و موضوعات ذکر شده در آن آیه را تبیین می کنند.

کتاب حاضر در سه دفتر گردآوری شده است. دفتر اول دربردارنده حفظ آیات کلیدی ۴۶ سوره ابتدایی قرآن کریم یعنی از سوره مبارکه حمد تا سوره مبارکه احقاف است، دفتر دوم و سوم به سوره مفضلّات یا کوتاه تر می پردازند. باید توجه داشت این سوره ها که تعداد آنها ۶۸ سوره است، چکیده سایر قرآن هستند و در سایر سوره ها تفصیل داده شده اند.

در این بین دفتر دوم کتاب «یک سوره، یک سؤال، یک مقصد» به نیمه ابتدایی سوره های مفضلّات اختصاص یافته که از سوره مبارکه محمد ﷺ تا سوره مبارکه مرسلات بوده و در سه بخش تدوین شده است:

- در «فاتحه» این دفتر، چپستی، چرایی و چگونگی روش حفظ آیات کلیدی از زاویه موضوع اصلی سوره ها مورد بحث قرار می گیرد.
- هر درس این کتاب تحت عنوان «مقصد» آمده و به یکی از سوره های قرآن اختصاص دارد. در هر یک از ازی و یک «مقصد» مربوط به این دفتر، ابتدا فضای کلی هر سوره

۱. برای آشنایی بیشتر با انواع طبقه بندی موضوعی سوره ها، به کتاب روش های تدبر سوره ای از همین انتشارات مراجعه کنید.

و ثواب قرائت آن بیان شده است، سپس بحثی درباره غرض هدایتی سوره از منظر آیه یا آیات کلیدی آمده است. در ادامه، غرض هدایتی سوره به صورت سؤال بیان شده تا با فعال شدن احساس نیاز به تحقق آن غرض، یک بار دیگر سوره برای یافتن پاسخ سؤال و راهکاری های رفع نیاز قرائت شود. در انتهای هر مقصد، جدولی برای مرور آیات کلیدی چند سوره قبل آمده است تا این آیات را همچنان در معرض توجه مخاطب قرار داده و به حفظ هرچه بهتر آنها کمک کند.

- در «خاتمه» این دفتر نیز سعی شده است تا مقاصد و سؤالات مربوط به ۳۱ سوره این دفتر مرور شوند و از سوی مخاطب اقدامی عملی برای نزدیکی به مقصد سوره ها تعیین شود تا با پایبندی به آن اقدام، خود را در راستای تحقق آن مقصد قرار دهد. گفتنی است این کتاب، نقطه آغازی در مسیر بهره مندی از قابلیت های تدبیر در قرآن در حوزه حفظ بوده و نیازمند تکمیل، اصلاح و ارتقا می باشد. بدون تردید نظرات و پیشنهادات اساتید، متخصصین و فعالین این حوزه می تواند کمک شایانی در این زمینه نماید.